

Legislativa upravující činnost zoologických zahrad

Zákon č. 162/2003 Sb., o podmínkách provozování zoologických zahrad a o změně některých zákonů (zákon o zoologických zahradách)

Zákon o zoologických zahradách je stěžejním právním předpisem pro schvalování těchto zařízení, tedy k vydání licence k provozování zoologických zahrad. Zoologická zahrada je dle tohoto zákona definována jako *trvalé zařízení, kde jsou chována zvířata, která jsou po dobu nejméně 7 dnů v roce vystavována veřejnosti*, jejichž posláním je přispívat k ochraně biologické rozmanitosti chovem zvířat v lidské péči se zvláštní pozorností vůči ohroženým druhům a výchova veřejnosti k ochraně přírody. Jako zoologická zahrada nemohou být označeny cirkusy a místa, kde jsou zvířata drezírována a následně předváděna před obecními, obchody se zvířaty, které se řídí jinými právními předpisy, záchranné stanice a záchranná centra, farmové chovy a také zařízení, jež chovají méně než 20 druhů volně žijících zvířat, které vystavuje provozovatel bezplatně za účelem výchovy nebo poskytování informací o těchto druzích.

Žádost o licenci podává žadatel Ministerstvu životního prostředí. Tato žádost musí obsahovat všechny náležitosti uvedené v zákoně (název, označení vlastníka, seznam druhů živočichů, uvedení podrobností o účasti ve výzkumu zaměřeném na ochranu druhů, o způsobech zapojení do vzdělávání veřejnosti atd.). K žádosti podává své stanovisko Česká inspekce životního prostředí, Krajská veterinární správa a Ústřední komise pro ochranu zvířat. Dalším krokem řízení o vydání licence je fyzická kontrola Komise pro zoologické zahrady složená jak ze členů výše uvedených orgánů, tak z dalších odborných a nezávislých osob. Tato Komise zkoumá především pravdivost údajů uvedených v žádosti, zajištění veterinární péče pro zvířata, ustájení a vhodné podmínky pro zvířata, opatření bránící v úniku chovaných zvířat, zajištění vzdělávání veřejnosti a spolupráce s národními a mezinárodními organizacemi a odbornost personálu z pohledu počtu chovaných zvířat.

V závěrečné části Ministerstvo životního prostředí rozhodne, zda licenci danému zařízení přidělí. Přidělením licence a vznikem zoologické zahrady však povinnosti jejich provozovatele nekončí. Zoologické zahrady mají povinnost chovat zvířata ve vhodných podmínkách, které splňují požadavky konkrétních druhů. Zoologická zahrada musí o všech druzích a péči o ně vést záznamy, zajišťovat školení a výzkum v ochraně druhů *ex situ* a *in situ*. Zdánlivou samozřejmostí je také nutnost zaměstnávat a péči o zvířata svěřovat pouze do rukou

odborně i zdravotně způsobilých pracovníků, jejichž odbornou způsobilost zákon také popisuje. Nejsou-li některé z těchto podmínek dodržovány, může být licence přidělena podmíněčně na dva roky, během nichž musí provozovatel zoologické zahrady veškeré nedostatky napravit. Licence uznaná bez podmínek se vydává na dobu neurčitou, během nichž je zoologická zahrada pravidelně kontrolována, zda dodržuje podmínky a hlásí veškeré změny. S tím souvisí také povinnost odesílat pravidelné roční reporty o chovu zvířat a dalších činnostech. Nejsou-li podmínky dodržovány nebo neplní-li provozovatel povinnosti uvedené v zákoně, má Ministerstvo životního prostředí právo provozovateli licenci odejmout. Vzhledem k tomu, že na základě tohoto zákona je provozovatel povinen umístit kopii licence ve všech vchodech do zoologické zahrady, je na první pohled pro veřejnost patrné, zda se jedná o licencovanou zoologickou zahradu.

Velmi důležitou a zákonem také zmíněnou povinností zoologických zahrada je edukace veřejnosti v oblastech ochrany zvířat a životního prostředí. Tuto povinnost zoologické zahrady splňují programy na vzdělávání veřejnosti, prohlídky pro školy, ale také informačními tabulemi umístěnými u expozic, informujících o daném ustájeném druhu, ale také například o jeho prostředí a faktorech, které je ve světě ohrožují. Tyto informační tabule jsou v některých zoologických zahradách pojaty formou zábavnou nebo jinak zvýrazněnou, například barvami, aby návštěvníkům lépe utkvěla v paměti a zvýšila jejich zájem o ochranu druhů a prostředí.

Informační tabule obsahuje celou řadu informací o druhu v expozici – jedná se o název druhu včetně latinského, způsob života a rozmnožování, oblast výskytu ve volné přírodě, potrava, údaje o konkrétních jedincích chovaných v dané zoo, zajímavosti a mnoho dalšího.

Informační tabule často zobrazují problematiku ohrožených druhů zvířat, případně faktorů vedoucích k jejich ohrožení, včetně antropogenní činnosti.

Zdánlivě obyčejné zobrazení stopy může zvýšit zájem o volně žijící druhy živočichů nejen ve světě, ale i o druhy běžně žijící na území České republiky.

Obdobné kvízy, jako je tento na obrázku, mohou zvýšit zájem dětí nebo mohou sloužit k zajímavým aktivitám při návštěvách zoologických zahrad v rámci výuky – soutěživost mezi dětmi vzbudí jejich zájem o problematiku chovaných zvířat a ohrožení přírody. Tato forma také může posloužit k zapamatování si mnoha nových informací.

Stejně zajímavé mohou být informace k živočichům týkající se například anatomické stavby těla.

Výroční zpráva

Povinností licencovaných zoologických zahrad je každoročně zveřejňovat výroční zprávu, tzv. annual report. Jedná se o přehled činnosti zoo v oblastech chovu zvířat, výzkumu, budování nových expozic a úprava stávajících, informuje o aktivitách, do kterých se zoologická zahrada zapojuje, jak na úrovni národní, tak i mezinárodní, informuje o krmivářství, o technických a ekonomických údajích, uvádí seznam zaměstnanců a v neposlední řadě uvádí aktuální stav zvířat chovaných v zoo. Výroční zprávu zveřejňuje všech 28 licencovaných zoo.

Příkladem může být Výroční zpráva Zoo Ostrava z roku 2020, kde je například uvedeno, že 2 koruny ze vstupu putují na podporu záchranných projektů na různých částech zeměkoule. Od roku 2016 se tak podařilo získat přes 2,5 mil. Kč ([Výroční zpráva Zoo Ostrava, 2020](#)).

I přes to, že návštěvníci do zoologických zahrad přichází nejčastěji pozorovat exotické druhy zvířat, zapomínat by se nemělo ani na druhy známé z naší krajiny – a to včetně těch, kteří s námi příležitostně sdílí obydli.

Zákon č. 100/2004 Sb., o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s nimi a dalších opatřeních k ochraně těchto druhů a o změně některých zákonů (zákon o obchodování s ohroženými druhy)

Účelem tohoto právního předpisu je regulovat obchod ohrožených druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin, které jsou ohroženy na přežití. Obchod s nimi musí probíhat v souladu s Úmluvou o mezinárodním obchodu ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin (CITES) a právem Evropských společenství, které upravuje dovoz a vývoz volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin, dovoz výrobků z kytovců, dovoz a uvádění na trh výrobků z tuleňů, používání náslapných pastí, dovoz kožešin a dalšího zboží vyrobeného z kožešin.

Úmluva se vztahuje na živé organismy i na jakékoli jejich části či výrobky z nich. Živé i mrtvé organismy jsou v rámci CITES oficiálně označovány termínem "exemplář". Dle Úmluvy CITES jsou exempláře rozděleny podle stupně ohrožení do tří kategorií, a to CITES I, II a III. Členění pro CITES EU je přísnější a rozlišují se dle nařízení Rady (ES) č. 338/1997 na kategorie A, B, C, D. Do příloh se zařazuje mnoho druhů živočichů chovaných v zoologických zahradách, například všichni primáti, exotické kočkovité šelmy, ale i na našem území žijící vlci, rysy, poštolky apod.

Zákon č. 100/2004 Sb. upravuje mimo jiné povinnost vést záznamy o chovu a obchodu s CITES exempláři. Tato povinnost platí pro každého, kdo chová exempláře z přílohy A nebo B, anebo s nimi obchoduje. Podrobnosti k vedení záznamů jsou uvedeny ve vyhlášce č. 210/2010 Sb. Seznam druhů, exemplářů nebo jiných jedinců, u kterých se nevyžaduje povinnost vedení písemných záznamů o obchodu, je uveden v příloze této vyhlášky. Ze živých exemplářů sem patří například paovce hřivnatá, velbloudovití nebo agapornis Fischerův. Nemusí být vedeny záznamy ani k neživému exempláři vlka obecného, u všech druhů slonovitých a dalších. Další povinností vyplývající ze zákona o obchodování s ohroženými druhy je povinná registrace exemplářů CITES v ČR, kterou provádí příslušné krajské úřady, zpravidla odbor Životního prostředí.

Významnou úlohu zde plní některé vybrané zoologické zahrady, které jsou určenými záchrannými centry. Záchranným centrem se dle úmluvy CITES rozumí instituce určená Ministerstvem životního prostředí (MŽP) ČR k tomu, aby pečovala o živé exempláře, které byly zadrženy při nelegální přepravě nebo při jiných porušeních legislativy anebo zabaveny státem. Podle zákona č. 100/2004 Sb., se jedná o trvalé zařízení, v němž jsou chovány nebo pěstovány zadržené nebo zabavené živé exempláře živočichů a rostlin. Provozovatel záchranného centra má povinnost pečovat o zadržené exempláře během správního řízení o zabavení. Správní řízení o zabavení vede Česká inspekce životního prostředí. Záchranné centrum může být provozováno pouze na základě povolení nebo pověření MŽP, které je současně povinno vést evidenci těchto záchranných center. Jejich [seznam je zveřejněn](#) na stránkách MŽP a aktuálně se jedná o 5 institucí (stav k 1. 10. 2015) v souvislosti s přijímáním živých živočišných exemplářů. Konkrétně se jedná o Zoo Jihlava, Zoo Ohrada Hluboká nad Vltavou, Zoo a BZ Plzeň, Zoo Praha a nevládní organizace ČSOP Nový Jičín (Bartošovice).

Další důležité informace jsou shrnuty v [publikaci](#) MŽP ČR z roku 2010, s názvem „Úmluva o mezinárodním obchodu ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin: základní informace se zaměřením na Českou republiku a Evropskou unii“.

Zákon č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání, ve znění pozdějších předpisů

Neopomenutelným právním předpisem důležitým pro přímou ochranu zvířat je zákon na ochranu zvířat proti týrání. Dle tohoto zákona je zvíře zoologických zahrad bráno jako zvíře volně žijící, byť se jedná o chov v zajetí: *volně žijícím zvířetem zvíře se rozumí zvíře patřící k druhu, jehož populace se udržuje v přírodě samovolně, a to i v případě jeho chovu v zajetí*. Z hlediska ochrany zvířat chovaných v zoo je důležité především připomenout obecnou

ochranu zvířat, tedy zakazuje se týráni zvířat a propagace týráni zvířat. Týráni zvířat je v zákoně definováno v § 4. Příkladem takového týráni, jak je definováno dle zákona č. 246/1992 Sb. může být *používat živá zvířata ke krmení těch druhů zvířat, u nichž z biologických důvodů není takový způsob výživy nutný*. Prakticky to znamená, že krmit živou potravou je možné pouze u jedinců, kteří nejsou schopni pozřít usmrcenou kořist, tedy by došlo k jejich hladovění a strádání. Může se jednat například o hady. V zoologických zahradách ČR by tedy nemělo docházet k tomu, aby byla například do výběhu lvů předhozena živá zebra apod. Vzhledem k tomu, že zákon chrání zvířata definovaná jako „*každý živý obratlovec, kromě člověka, nikoliv však plod nebo embryo*“, není možné předhazovat ani živé ryby například do jezírka k medvědům.

V § 8 jsou upraveny podmínky pro provozování veřejného vystoupení, *kterým se rozumí jednorázové nebo opakované provádění činnosti se zvířetem nebo zvířaty chovatele, které je přístupné veřejnosti, a to i prostřednictvím hromadných sdělovacích prostředků, za účelem výchovy, vzdělávání, reklamy, soutěže nebo za účelem podnikání, nebo činnost, při které vznikne doklad o zvířeti, který je hodnocením jeho vzhledu, výkonu nebo určitých vloh; za veřejné vystoupení se nepovažuje svod zvířat*. Takové veřejné vystoupení se může konat i na území zoologické zahrady, příkladem je jízda na ponících. V případě, že se takové vystoupení provozuje v zoo, není nutné 7 dnů přede dnem konání veřejného vystoupení krajské veterinární správě a příslušné obci oznamovat náležitosti uvedené v § 8 ods. 3 písm. a, a dále není nutné předkládat seznam činností se zvířaty. Pokud zoo vypouští živočicha zpět do přírody, není také nutné tyto skutečnosti nahlašovat.

Zakázané činnosti s volně žijícími zvířaty jsou definovány v § 14a. Je zde uvedeno, že se zakazuje provádět zvláštní způsob výcviku pro přípravu a provedení triků nebo výkonu v cirkuse, divadelním a varietním představení, filmu, televizním programu nebo podobném veřejném představení, s výjimkou výcviku nebo veřejného vystoupení loveckého dravce, sokola nebo sovy chovaných k sokolnickému využití a ***cílených pohybových aktivit zvířat v zoologických zahradách s platnou licenci***. Pokud tedy návštěvník uvidí například vystoupení s lachtany, není to z důvodu jejich drezúry a za účelem výdělku, ale jedná se o prvek enrichmentu, obohacení prostředí svěřených jedinců. Například jsou zvířata v zoo trénována pro lepší manipulaci ze strany veterinárního lékaře, v některých případech pak dokonce není nutná sedace, která by musela být použita v případě, kdy by zvíře nebylo na tuto manipulaci zvyklé a naučené na ni. Některé druhy je možno naučit za pamlsků zvedat končetiny, otočit se apod., aby bylo možné je prohlédnout na místech, která jsou špatně viditelná. Využívá se toho třeba u šimpanzů, ke kterým není možno se snadno přiblížit a vyšetřit je.

BALA

Bala se narodila v roce 1984 v Myanmaru (Barma). Čtrnáct let prožila u cirkusu Union Berlin. V roce 1999 byla transportována do chovného zařízení v zoo Hamburk a později zoo Münster. Bohužel přirozený způsob života ve sloní skupině Bale nevyhovuje. Bala je hendikepována fyzicky a její povaha je problematická. Proto byla převezena v roce 2013 do zoo Liberec.

V naší zoo můžeme takovému zvířeti poskytnout individuální péči. Každodenní vhodný trénink a pravidelný denní režim má kladný vliv na její psychický i fyzický stav.

O CVIČENÍ SLONŮ

Cvičení není jen atraktivní podívanou pro návštěvníky, ale i důležitou součástí denního režimu zvířat.

Ovladatelnost a poslušnost slonů je velice důležitá například při různých veterinárních zákrocích, ošetřování kopytek, mytí a manipulaci se slony.

Každodenní trénink má také kladný vliv na fyzickou a psychickou kondici. Ke komunikaci se používá asi dvacet povelů, které mají svůj původ v němčině, angličtině a hindštině.

Chovatel musí mít v přítomnosti slona ankus (háček, který pomáhá k ovládnutí).

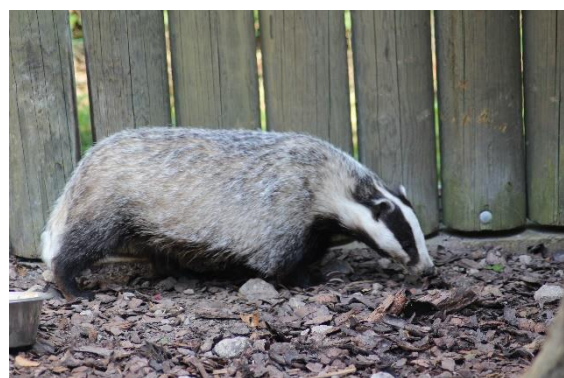
Vztah chovatele a slona je založen na vzájemné důvěře.

Jak je uvedeno v zákoně na ochranu zvířat proti týrání, cílená pohybová aktivita není považována za drezúru. U zvířat chovaných v zoologických zahradách jde často o formu, jak zabavit a zpestřit denní režim některým obzvláště náročným druhům, jako jsou například sloni nebo lachtani. Tato aktivita může napomoci také v nacvičení některých úkonů spojených s veterinární prohlídkou – při samotné prohlídce veterinárním lékařem se tak pro zvíře jedná o rutinní záležitost spojenou s odměnou a nikoli se stresem nebo potřebou sedování daného zvířete, která může mít negativní dopad na jeho zdraví.

Zákon č. 166/1999 Sb., o veterinární péči a o změně některých souvisejících zákonů
(veterinární zákon)

Zákon o veterinární péči definuje jako chovatele každého, *kdo zvíře nebo zvířata vlastní nebo drží, anebo je pověřen se o ně starat, ať již za úplatu nebo bezúplatně, a to i na přechodnou dobu*. Pro chovatele vyplývají ze zákona č. 166/1999 Sb. následující povinnosti, které musí dodržovat. Jednou z nich je chovat zvířata způsobem, v prostředí a podmínkách, které vyžadují jejich biologické potřeby, fyziologické funkce a zdravotní stav a předcházet poškození jejich zdraví, a sledovat jejich zdravotní stav zvířat, v odůvodněných případech jim včas poskytnout první pomoc a požádat o odbornou veterinární pomoc. Je také povinen bránit vzniku a šíření nálezů a jiných onemocnění zvířat a plnit povinnosti stanovené tímto zákonem nebo na jeho základě k zvládnutí těchto nálezů nebo jiných onemocnění zvířat. Je povinen poskytnout nezbytnou součinnost a pomoc k tomu, aby mohlo

být řádně provedeno nařízené vyšetření zvířete, odběr vzorků, ochranné očkování nebo jiný odborný veterinární úkon, například fixace zvířete. Musí podávat zvířatům léčivé přípravky, jejichž výdej je vázán na předpis veterinárního lékaře, jen podle jeho pokynů. U lišek a jezevců držených v zajetí je povinnost je ve stáří od 3 do 6 měsíců platně očkovat proti vzteklině a poté během doby účinnosti předchozí použité očkovací látky přeočkovat, uchovávat doklad o očkování po dobu platnosti očkování a na požádání jej předložit úřednímu veterinárnímu lékaři. Pokud dojde k poranění člověka zvířetem, je nutné zajistit, aby bylo zvíře neprodleně a v rozsahu nezbytně nutném pro vyloučení podezření z onemocnění vzteklinou veterinárně vyšetřeno.

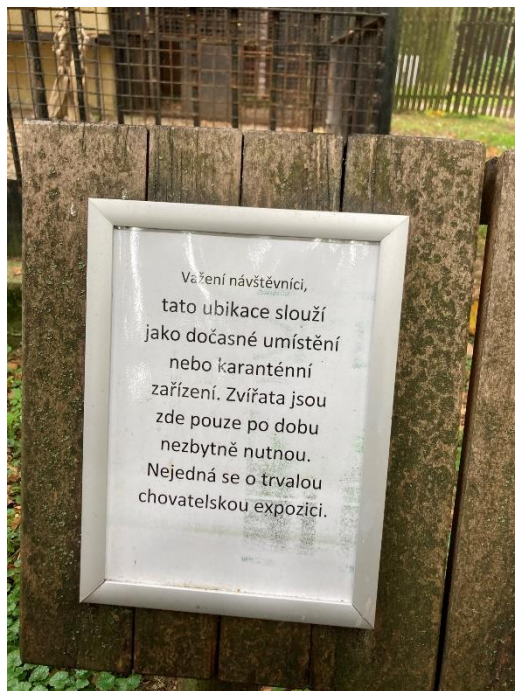
Veterinární péči v zoo poskytuje smluvený veterinární lékař, který vede deník léčení k jednotlivým zvířatům. Vzhledem k tomu, že se jedná o zvířata, kde je často obtížná manipulace apod., je důležité zaměřovat se především na prevenci.

Je nutné si uvědomit, že chovatel provozující zoologickou zahradu, musí dodržovat i další povinnosti, a to povinnosti chovatele hospodářských zvířat (§ 5 zákona č. 166/1999 Sb.) a chovatele hospodářských zvířat podnikatele (§ 5 odst. 4 zákona č. 166/1999 Sb.). Ačkoli se

nejedná o hospodářská zvířata jako taková, je z hlediska ochrany takového chovu nutné dodržovat přísnější požadavky. Je tedy povinností provádět pravidelně DDD (dezinfekci, desinsekci a deratizaci), zabránit přenosu nákaz zoonotického potenciálu, a naopak chránit vnímavá zvířata před nákazou od člověka (například lidoopy), podávat pouze nezávadnou vodu a krmiva, nepodávat nepovolené léčivé látky a léčivé přípravky a vést deník léčení a uchovávat jej po dobu 5 let. O zvířata v zoo můžou pečovat pouze zaměstnanci způsobilí s určitou úrovní dosaženého vzdělání. Povinností je také vypracovávat pohotovostní plán, který obsahuje seznam kontaktů, na které se odvolat, pokud je v chovu podezření na nákazu nebo mimořádnou situaci. Pohotovostní plán se musí každoročně aktualizovat.

Biologická bezpečnost – biosecurity

Biosecurity je definováno jako soubor opatření pro minimalizaci rizika šíření a zavlečení nákaz. Tato skutečnost je částečně upravena tzv. Metodikou kontroly zdraví a nařízené vakcinace, kterou vydává ve spolupráci se Státní veterinární správou Ministerstvo zemědělství. Povinnost se jí řídit má každý chovatel dle veterinárního zákona. Tato metodika je každoročně aktualizována a reaguje tak na aktuální nálezovou situaci v daném roce. Příkladem může být [metodika na rok 2021](#), kde je v souvislosti s chovem zoo zvířat, a i zvířat z cirkusů uvedena povinnost provést patologickoanatomické vyšetření (pitvu) uhynulých zvířat a v indikovaných případech odebrat vzorky na laboratorní vyšetření podle zařazení uhynulých nebo usmrcených jedinců do příslušných řádů zoologické systematiky. Součástí opatření proti zavlečení nákazy je dodržovat karanténu či izolaci zvířat. **Karanténou** se dle zákona o veterinární péči rozumí dočasné oddělené umístění zvířat před jejich zařazením do stáda nebo před jejich přemístěním z hospodářství, v jehož průběhu se provádějí preventivní a diagnostické úkony a sleduje zdravotní stav zvířat; **izolace** je naproti tomu dočasné, provozně a místně oddělené umístění zvířat podezřelých z nákazy zvířat nebo zvířat podezřelých z nakažení, v jehož průběhu se provádějí preventivní, diagnostické, popřípadě i léčebné úkony k ochraně před zavlečením nebo šířením nákaz zvířat. Tyto prostory musí mít samozřejmě zřízené i zoologické zahrady. Vede se izolační

deník, kde se uvede zahájení a ukončení izolace. Celý chov je z pohledu biosecurity nutné dobře ohradit, a to tak, aby nedošlo k úniku zvířat, ale ani k vniknutí zvířat zvenčí.

V neposlední řadě je nutné zmínit Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1069/2009, které upravuje nakládání s vedlejšími produkty živočišného původu. Ty mohou znamenat potenciální riziko pro zdraví lidí a zvířat. VŽP rozlišujeme do tří kategorií, přičemž uhynulá těla zvířat ze zoo a cirkusů spadají do té nejpřísnější, první kategorie. Kontejner na takový materiál je značen černou barvou a popisem „pouze k neškodnému odstranění“. Z veterinárního zákona vyplývá povinnost zřídit kafilerní boxy, které jsou nepropustné, dobře čistitelné a dezinfikovatelné a uzavíratelné. Je vhodné je umístit na okraj chovu, kam k nim má dobrý přístup asanační firma.

Odkazy na uvedené právní předpisy České republiky:

- Zákon č. 162/2003 Sb., o podmínkách provozování zoologických zahrad a o změně některých zákonů (zákon o zoologických zahradách): <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2003-162>
- Zákon č. 100/2004 Sb., o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s nimi a dalších opatřeních k ochraně těchto druhů a o změně některých zákonů (zákon o obchodování s ohroženými druhy): <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-100>
- Zákon č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání, ve znění pozdějších předpisů: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1992-246>
- Zákon č. 166/1999 Sb., o veterinární péči a o změně některých souvisejících zákonů (veterinární zákon): <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-166>